

Főveszély — a tudomány?

Szeged nagy múltú kulturális intézményének, a városi Somogyi Könyvtárnak munkáját a közelmúltban a Művelődésügyi Minisztérium, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, valamint a megyei jogú városi tanács népművelési csoportjának megbizottaiból álló bizottság vizsgálta fölül. Ez a fölülvizsgálat mintegy évtizedenként szokásos, szükséges szemle, s az a hivatása, hogy az eredmények és hibák mérlegéből levont következtetéseivel, javaslataival megszabja a könyvtár tevékenységének irányvonalát egy újabb évtizedre.

Nagy felelősség hárul tehát azokra, akik a vizsgálat eredményeként a könyvtárigazgató számára kötelező érvényű követelményeket támasztanak. S mint-hogy ez előbb vagy utóbb kihat valamiképpen a város egész kulturális és tudományos életére, érthető, ha a vizsgálat megállapításait nemcsak a könyvtár dolgozói tekintik munkájukat döntően meghatározó dokumentumnak, hanem kívül-állók, de a szegedi művelődés ügyét lelki-kön viselők is figyelemmel kísérik.

A *Tiszatáj* szeptemberi száma a vizsgálat közrebocsátott eredményéből aggodva idézi azt a mondatot, amely jogosan szúr szemet sokaknak. A bizottság szerint ugyanis hiba, hogy „néhány munkatárs elképzeléseiben ma is kísértenek a »tudományos könyvtári« aspirációk».

Valóban meglepő megállapítás. A *Tiszatáj* cikkírója némi iróniával mutat rá: „A könyvtár történetének legeredményesebb korszakai ennek a »kísértésnek« a jegyében teltek el.” A bizottság furcsamód feledkezett el arról, hogy a városi Somogyi Könyvtár több mint nyolcvan-éves főnállása alatt, csekély megszakítással, mind értékes anyagával, mind pedig dolgozóival a tudományos műhely szerepét is betöltötte. El lehet arról feledkezni, hogy az alapító *Somogyi Károly* a majdnai szegedi egyetemet is kívánta szolgálni, amikor kincsekben gazdag könyvtárát az árvíz sújtotta városnak adományozta? S hogy azóta is páratlan értékekkel, ritka gazdag és ritkaságokban gazdag hírlaptárral, írói kéziratokkal — *Kossuth Lajos* leveleitől *Kálmány Lajos*, *Juhász Gyula*, *Cserzy Mihály*, *Réti Ödön* hagyatékán át *Jókai*, *Tömörkény*, *Móra* és mások relikviáival gyarapodott ez a könyvtár, több életre

elegendő kutatnivalót kínálva kincskereső kezek tucatjainak? S hogy újabban a könyvtár végzi megyénk forradalmi harcokai visszaemlékezéseinek gyűjtését magnetofonszalagok kilométerjein?

S vajon elfeledkezhetünk arról, hogy ennek a könyvtárnak olyan igazgatói voltak, mint Szeged történetírója, *Reizner János*; a régészetnek és néprajznak is kiváló két művelője, az íróklasszikus *Tömörkény István* és *Móra Ferenc*? S hogy még utódaik közt is a kiváló régész, *Csallány Gábor*, és a néprajztudós és műtörténésznek is nagy *Cs. Sebestyén Károly* nevével találkozunk, az utóbbival hálátlanul nagyon ritkán, pedig — országosan tudják, csak Szegeden nem — mennyivel tartozik neki a tudomány, s mennyivel Szeged, amely egyébként legrégibb műemlékét, a Dömötör-torony megmentését is neki köszönheti.

A felszabadulást követően mintegy évtizedig háttérbe szorult a Somogyi Könyvtár hagyományos tudós műhely szerepe. Am ugyanekkor pangott népművelő tevékenysége is. Amikor az ötvenes évek közepe táján végre a kulturális forradalom rákényszerítette az akkori vezetést, hogy kilépjen a hűvös olvasóte-remből, és nyilvános kölcsönzést vezessen be, a város távolabbi pontjain fiókokat hozzon létre, s olvasómozgalommal, toborzással vegye ki részét az általános szellemi fölemelkedés folyamatából, egy ideig érthetően és törvényszerűen maradt el tudományos szerepkörének kidolgozása. De amint létszámát és dolgozóinak képzettségét tekintve fejlődött a város könyvtára, s amint nőtt az igény a föllendült helyismereti kutatás részéről, úgy kényszerült a Somogyi Könyvtár is régi tradícióhoz visszatérve vállalni a tudományos funkcióit is. Nem is tehetett másként, amikor frissen létesült, a fordulat éve után született, fiatal megyei könyvtárak ebben a tekintetben is elébe vágtak! Nem vált a könyvtár dicséretére, hogy míg Debrecenben, Miskolcon, Pécsen, Szombathelyen — Budapestet nem is említve — kiadványok, bibliográfiák sora jelent meg, köztük legfőképpen helyismereti bibliográfiák, melyek a legközvetlenebbül szolgálják a könyvtárat fönntartó város, megye érdekeit, addig Szegeden minden eddigi kez-

deményezés megfeneklett valami érthetetlen közömbösségen.

S mikor végre már a könyvtáron belül megerősödtek a tenni kész és tenni tudó erők, amikor elcsitult a saját tehetetlenségüket elvívó emelők gáncoskodása, amikor — mint a könyvtár igazgatója, *Bezerédy István* megállapította — „a tudományos munka polgárjogot nyert”, akkor éppenséggel egy nagy tekintélyű és nagy súlyú bizottság akarja visszafordítani a fejlődés logikus menetét.

Érvelésében még mindig „kísért” a könyvtárak merev elkülönítése „tudományos” és „közművelődési” könyvtárakra. Holott a tudományosnak nem a közművelődési az ellentéte, hanem a tudománytalan! Ma már a közművelődést,

közkeletűbb szóval a népművelést sem lehet tudományos alap nélkül végezni. A városi könyvtár munkájában kiváltképpen kártékony szembeállítás a kettőt, ahelyett, hogy megfelelő harmóniájukról, egymást kölcsönösen erősítő összhangjukról beszéljünk.

A Somogyi Könyvtár akkor szolgál helyesen és igazán *A közművelődésnek*, ahogy a kincsesház homlokzatán olvasható, ha egyszerre törekszik népművelő és tudományos szerepkörének csorbítatlan ellátására. Ez a neves elődök öröksége is, s ezzel járulhat hozzá leghathatósabban a szocialista kultúra fejlesztéséhez.

Péter László
(Tiszatáj)

A vizsgálat és a cikkíró „tudományos” igénye

A Könyvtáros szerkesztőségében élénk figyelemmel kísérjük a különböző lapok és folyóiratok könyvtárügyi vonatkozású írásait. A Tiszatáj hasonló tárgyú közleményeire is több ízben hívtuk fel már a könyvtárosok figyelmét. Érthető tehát, hogy a fenti glosszát fokozott érdeklődéssel és megdöbbenéssel olvastuk. Első gondolatunk az volt: kikből állott és milyen elavult szemlélet alapján dolgozott a szegedi felülvizsgáló bizottság, hogy vele szemben ilyen érvelést kellett alkalmazni a helyi közvélemény előtt? Hiszen aki valamennyire is ismeri a magyar könyvtárügy általános irányzatát, és egy kicsit is otthonos a szakirodalomban, tudja, hogy a könyvtárak közművelődési és tudományos szerepének értelmezése korszerűen tisztázott. A Könyvtáros 1965. évi 11. számában Sallai István világosan kifejtette az erre vonatkozó álláspontot „A városok közművelődési könyvtárainak funkció rendszere” c. cikkében.

Végére jártunk ennek az ellentmondásnak s megállapítottuk, hogy a felülvizsgáló bizottság, amelynek többek között Sallai István is tagja volt, a „tudományosság” vitatott kérdésében az alábbi megállapításokat tette:

„Mind a szakigazgatást ellátó művelődési osztag, mind a könyvtár igazgatójának véleménye szerint a könyvtár — kétségtelenül megmutatkozó eredmények ellenére — több munkaterületen nem érte el azt a színvonalat, amelyre lehetőségei adva voltak és vannak. A vizsgálatot végző bizottság a hiányosságok legfőbb okait a következőkben látja:

Köztudomású, hogy bármely közművelődési könyvtárban a könyvtár igénye-

sebb olvasói, a tudományos szinten tájékozódni kívánók és a kutatást végzők használják leginkább a könyvtárak olvasótermét, s az átlagolvasók túlnyomó többsége csak kölcsönöz. Viszont a helyben olvasók általában kölcsönöznek is, a kölcsönzési szolgáltatást sem tekintik alacsonyabb rendűnek. (Így van ez egyébként az egyetemi könyvtárban is.) Itt azonban sokáig (talán a mai vezető megjelenségig) kísértett az a különös gondolat, hogy a könyvtár kölcsönzési részlegét ki kellene helyezni valahová a városba, vagy azt lássa el más, s a Somogyi Könyvtár alakuljon prézens könyvtárrá.

E régi szemlélet káros következménye ma abban mutatkozik meg, hogy nem alakult ki egy magasabb szintű szakosított tájékoztató részleg, amely a könyvtár egészére nézve vállalná a korszerű tájékoztató munkát, holott ehhez a személyi feltételek adva lennének.

Így sajátos ellentmondás tapasztalható a könyvtár tudományos könyvtári törekvései és az állománygyarapítás között. Az Új Könyveken kívül más tájékoztató eszköz nem vesznek igénybe. Még a Magyar Nemzeti Bibliográfiát is csak elvétve nézik át. Erdemleges dezideráta katalógusuk nincsen. A fiókkönyvtárak kérései alapján állítanak össze egy dezideráta nyilvántartást, de ez elsősorban a nagyon keresett — sok esetben bestseller — kurrens irodalmat tartalmazza.

A külföldi irodalmat nem figyelik rendszeresen, hiányoznak a tájékoztató apparátushoz nélkülözhetetlen alapvető korszerű külföldi kézikönyvek is.

Azzal, hogy a könyvtár nem tesz erőfeszítéseket, hogy egy központi (tehát a

tudományos tájékozódás igényeinek megfelelő) városi könyvtár színvonalán igyekezzen kialakítani prézens gyűjteményére alapuló szolgáltatást, „tudományos” feladatait mintegy a múzeális könyvtár szolgáltatásaira hagyja visszasorvadni. „A Somogyi Könyvtár nagy kincsesbánya” szemlélet oda vezet, hogy ez a „kincsesbánya” történelmileg lezárt gyűjteményt jelent, s a gyűjtés a régi színvonalon nem folytatódik. Pedig ma egy korszerű városi könyvtár gyarapításának és olvasószolgálatának rangosabbnak kell lennie, mint történetének bármelyik időszakában a régi Somogyi Könyvtáré volt.”

Eddig a vizsgálat megállapítása. Ezek után bárki értékelheti Péter László fentebb közreadott írását. Cikkének és a

vizsgálatnak egymás mellé tett megállapításai önmagukért beszélnek, különösebb kommentárt nem igényelnek. Csúpan néhány felvetődő kérdést kell ki-mondanunk:

Péter László, úgy is mint könyvtáros, úgy is mint lapunk gyakori cikkírója ennyire nem ismerné a hazai könyvtár-ügy általános irányvonalát és szakirodalmát? Nem tudott a vizsgáló bizottság állásfoglalásáról, és úgy vitatkozott róla? Ki ellen védelmezi a tudományosság igényét? S végezetül: valóban a tudományosság forog veszélyben a szegedi Somogyi Könyvtárban? Reméljük, hogy ennek ellenkezőjéről a Tisztátj is meg fogja nyugtatni a szegedi közvéleményt.

Páldy Róbert

Mitől válik egy könyvhalmaz megyei szakkönyvtárrá?

Győr-Sopron megye pedagógus továbbképzési központjának szakkönyvtára a múlt évben több mint 380 oldalas katalógust adott ki nyomdai kivitelben, előszóval, használati útmutatással, mutatókkal, egyszóval minden olyanfajta kel-lékkel ellátva, amelyek kellő tekintélyt biztosítanak egy „szakkönyvtári katalógusnak”. A megyei művelődésügyi osztály vezetőjének, Boros Dezsőnek az előszavából megtudjuk, hogy a továbbképzési központ szakkönyvtára a megyei tanácstól évről évre 15 000 forintot kap állományának gyarapítására, s hogy ehhez az összeghez a *Pedagógus Szakszervezet* több ezer forintos évi támogatással járul hozzá. Továbbá: a szakkönyvtár vezetőjét megbízták azzal a feladattal, „hogy instruálja az iskolai könyvtárakat

is, hogy a nevelők számára hasznos kiadványokat időben megrendelhessék”. Mi több, még az is olvasható az előszó-ban, hogy e „...közreadott katalógus a megyei szakkönyvtár első olyan összesítése, mely minden bizonyal élénkíti majd a szakkönyvforgalmat és tartalmaz minden szakterület számára értékes ajánlásokat”.

Ezek után felcsigázott érdeklődéssel láttunk hozzá a katalógus tanulmányozásához. Nemi kételyt ugyan már az előszó olvasása is ébresztett „a könyvállomány meghaladja a 2000-et...” szöveg olvasásakor, de azt gondoltuk, hogy 2000 pedagógiai mű mégis csak valami. Ezt a meggyőződést erősítette a könyvtár vezetője által irt bevezetőben az a kitétel, hogy „A könyvtár állományának legnagyobb részét a megyei tanács művelődésügyi osztálya által — az évek során vásárolt — művek alkotják”.

A „katalógus” tanulmányozása közben felcsigázott érdeklődésünk azonban csodálkozásba csapott át: A „mű” 1285 tételt tartalmaz az ETO szerinti sorrendben, elismerésre méltó szakszerűséggel. Ezzel azután ki is merül a szakszerűség, legalább is az a fajta szakszerűség, amelyet a könyvtáros 1966-ban egy, a pedagógusok ideológiai és szakmai továbbképzésére hivatott állítólagos szakkönyvtártól elvár. Kiderül ugyanis, hogy az 1285 tételből csupán 212 a kimondottan pedagógiai mű, az ismertetett állomány-nak mindössze 16,5%-a. Ez a szám még azt az állományméretet sem éri el, amelyet az *Országos Pedagógiai Könyvtár* a megyei közművelődési könyvtárak pedagógiai állománycsoportjának ez év szeptemberében javasolt. *Pedig a megyei könyvtárak nem szakkönyvtárak, s*

csupán arra törekszenek, hogy kielégítsék a pedagógusok szakmai önképzésével kapcsolatos irodalmi igényeket. Mellékesen, a megyei könyvtárakban az OPK által javasolt minimumnál általában már ma is több található, s ez valószínűleg Győrben is így van.

Ha pedig közelebbről is megvizsgáljuk ezt a szakállományt, még furcsább érzéseink támadhatnak. Az OPK-nak a megyei könyvtárak számára összeállított minimumjegyzéke 255 művet tartalmaz. Ebből a továbbképzési központ könyvtárának pedagógiai állományában mindössze 92 darab, azaz 36,8% van meg. Az adatok önmagukért beszélnek, annál is inkább, mert ez az állománycsoport jónéhány elavult, 1956 előtt kiadott könyvet tartalmaz.

Ennyit a pedagógiai szakanyagról, s nézzük meg közelebbről pl. a 300—K szakcsoport anyagát is. *Lenin műveit* mindössze a „Magyarországról” c. 1954-es, „A munkásosztály és a parasztság szövetségéről” c. 1955-ös, valamint a „Művészetről és az irodalomról” c. 1966-os szemelvénykötetek, továbbá az összes művek 2. kiadásának 6., 8., 9., 10., 11. kötetei képviselik. *Mao Ce-tung* válogatott műveinek négykötetes gyűjteménye (144-es tételszám) viszont talán kissé túlzottnan nagy helyet kapott ebben a mindössze 45 kötetet kitevő állománycsoportban.

A „katalógus” további vizsgálata szerint a feltüntetett 1285 műnek legfeljebb alig valamivel több, mint egyharmada sorolható ilyen vagy olyan indokolással egy pedagógiai szakkönyvtár állományába. Vajon miből áll e „szakkönyvtár” állományának többi, nagyobb része? Egyrészt valóban értékes könyvekből. Ezek azonban a nagyobb — megyei, járási, városi — közművelődési könyvtárakban megtalálhatók, és semmi nem indokolja jelenlétüket ebben a gyűjteményben. Más részük azonban a vidéki pedagógusok számára olyan „fontos” művek, mint pl. a „Csillagászati hajózástan” (592-es tételszám) vagy „A mechanika differenciál-egyenleteiről, különös tekintettel a gépszervezeten és a szilárdságtan feladataira” (602-es tételszám). Továbbá: „Tanulmányok a felsőbb idegtevékenység kórellettanának köréből” (750-es tételszám), „Munkaterápia a pszichiai gyakorlatban” (764-es tételszám), „Sugárfelderítő és sugárellenőrző műszerek” (771-es tételszám), „Villamos áramkörök vektorábrái” (792-es tételszám) stb. stb.

Különös ellentmondásként nagyobb számban található a katalógusban olyan könyvek is, amelyeknek helye a közművelődési és iskolai gyermekkönyvtárakban volna, s nem e szakkönyvtárban. Csak a példa kedvéért idézek néhányat:

„Egy szénatom kalandozásai” (678), „Méről beszél a gyertya lángja?” (597), „Hány óra?” (588), „Kettő meg kettő az négy” (567) stb.

Végül, hogy a „szakkönyvtári jelleg” teljes legyen, található még 48 *szépirodalmi mű*, 43 kötet útleírás, továbbá Nyugat-Európa autótérképe, turista útikalauz a Börzsönyről, egy másik a Bükk-ről stb.

Azt hisszük, hogy a katalógus, vagy ami ezzel egyet jelent, a megyei pedagógus továbbképző központ „szakkönyvtára” állományának további elemzése felesleges. Akik ezt a könyvhalmazt a megtisztelő szakkönyvtár címmel ruházták fel, nyilván nem rossz szándékból tették. Valószínűleg nem volt módjuk előzőleg megismerkedni a szakkönyvtár ismerveivel, s így maguk állítottak fel kritériumokat. Kár, hogy nem kérdeztek meg előbb néhány szakembert, mondjuk a *Művelődésügyi Minisztérium* könyvtár-osztályán, esetleg az OPK-ban. De ha erre nem volt módjuk, legalább a *Győri Megyei Könyvtár* szakembereit kérdezték volna meg, hiszen ők is ugyanannak a tanácsnak az alkalmazottai.

Mindenesetre ily módon elkerülhetne volna a győri megyei művelődésügyi osztály, hogy évente (a pedagógus szakszervezeti hozzájárulással együtt) több mint 15 000 forintot dobjon ki feleslegesen, nagobbrészt olyan könyvek beszerzésére, amelyekhez a pedagógusok, ha esetleg a falusi könyvtárban nem is, de a *járásai és a megyei könyvtárakban sokkal könnyebben, egyszerűbben hozzáfuthatnak*. Nem beszélve arról, hogy egyrészt e könyvtárak néhányszor tízezer kötetnyi könyvanyaga valamivel nagyobb választékot kínál a pedagógusok önképzéséhez, mint a „továbbképzési központ szakkönyvtára”-nak 2000-es (vagy talán ma már ezt meghaladó) állománya. Ráadásul mennyivel hasznosabb lenne az évi több mint 15 000 forintot a falusi iskolák *nevelői kézikönyvtárának fejlesztésére* fordítani, hogy a legfontosabb szakkönyvek ott legyenek meg, ahol a mindennapos használatban azokra a legnagyobb szükség van. Nem folytatjuk tovább, csupán befejezésként annyit, hogy nemrégiben Győrben járt a *Művelődésügyi Minisztérium* könyvtári osztályának egyik munkatársa, aki felhívta *Boros Dezső* figyelmét a „szakkönyvtár” problematikára voltára. A válasz meglehetősen lakonikus és elutasító volt, s mint a későbbiekben kiderült, a szakkönyvtárnak igazán nem nevezhető intézményt a jövőben tovább kívánják fejleszteni. Ehhez nem fűzünk kommentárt. A konzekvenciákat vonja le a *Győr-Sopron megyei Tanács VB*.

Ónódy Miklós